

Sari Ylander 1502656

Maahanmuuttajanuoren arjen tukeminen

Kirjallisuuskatsaus Trust Game- hankkeeseen

Metropolia ammattikorkeakoulu

Sosiaalinen hyvinvointi

Sosionomi AMK

Kirjallisuuskatsaus

25.3.2018

Tekijä(t) Otsikko	Sari Ylander Maahanmuuttajanuoren arjen tukeminen
Sivumäärä Aika	25 25 May 2018
Tutkinto	Sosionomi amk
Koulutusohjelma	Sosiaalinen hyvinvointi
Suuntautumisvaihtoehto	
Ohjaaja(t)	
<p>Kirjallisuuskatsaukseni kartoittaa, millaista lukumateriaalia maahanmuuttajanuorten arjesta on julkaistu. Olen kerännyt tietolähteitä nuoren ja hänen perheensä tai lähiverkostonsa kotoutumisesta uuteen maahan ja siitä, miten häntä voitaisiin parhaiten tukea ja kotoutumisen haasteita lieventää.</p> <p>Katsaukseni aihe liittyy Trust Game- hankkeeseen aihealueensa perusteella. Lähdin tiedonhakuun muutaman avainsanan perusteella. Kun kyseessä on lapsi- tai nuori, tutkimusaihe rajautuu hyvin nopeasti nuoreen, hänen perheeseensä sekä kouluun ja vapaa-ajantoimintaan. Etenkin kouluun liittyen aiheesta on paljon tutkimuksia ja ne ilmenivät yhä uudestaan eri kirjallisuudessa. Tästä asian ytimestä lähdin etsimään tietoa moniammatillisesta yhteistyöstä ja ammattikasvattajan monikulttuurisesta osaamisesta, mikä osoittautuikin jo hieman haasteellisemmaksi.</p> <p>Materiaalia tutkiessani ilmeni, ettei monikulttuurisuusosaamista ole tarpeeksi tai se on hyvin vaihtelevaa kaupungeittain. Usein resursseja ei ole riittävästi esimerkiksi tulkkien käyttöä tulisi lisätä ja kouluissa olla käytettävissä yksilöllistä oppimateriaalia ja tietoutta eri kulttuureista. Oppilaan sijoittumisella oikealle vuosikurssille on suuri merkitys kotoutumisen alkuvaiheessa. Myös opettajankoulutukseen tulisi lisätä monikulttuurisuuteen liittyviä opintoja sekä kouluihin saada eri maiden edustajia opettamaan. Samoin kuin muihinkin viranomaistehtäviin tarvittaisiin monikulttuurisuutta. Pelkät opinnot eivät kuitenkaan ole ratkaisu, vaan tarvitaan myös asennemuutosta suotuisampaan suuntaan.</p> <p>Monikulttuurisuusosaamisen ohelle tarvitaan enemmän tutkimustietoa moniammatillisesta verkostotyöstä ja sen kehittämisestä. Yhtenäisiä tietojärjestelmiä kaivattaisiin myös tiedon pirstaloitumisen estämiseksi. Opintopolun nivelvaiheissa nuorella on vaarana joutua väliinputoajaksi. Kokonaisvaltainen ja monialainen tietojärjestelmä voisi yksinkertaistaa nuoren ja perheen asioita hoitavien ja heitä tukevien ammattilaisten yhteistyötä.</p>	
Avainsanat	Monikulttuurisuus, maahanmuutto, maahanmuuttajanuori, kotoutuminen

Author(s) Title	Sari Ylander How to support a young immigrant
Number of Pages Date	25 25 May 2018
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Services Social Services
Specialisation option	Name of the specialisation option
Instructor(s)	
<p>The purpose of my literature review is to find out what kind of reading material has been published about the everyday life of an immigrant child. I have collected sources of information about a young person's and his family's or close network's integration into a new country and how he could be supported and integration challenges mitigated.</p> <p>My review topic is related to the Trust Game- project based on its field. I began to search for information based on a few keywords. In the case of a child or a young person, the research topic borders very fast to the young person, their family, school and leisure activities. Especially in contact with the school, there is a lot of research on the subject and they have appeared again in different literature. From this point I went to find information about multiprofessional cooperation and the multicultural competence of a professional educator, which proved to be a bit more challenging.</p> <p>While I was examining the material, it turned out that there is not enough multicultural competence or it is very varied by city. There is often insufficient resources, for example, the use of interpreters should be increased and the use of individual learning materials and knowledge of different cultures should be available in schools. Pupil's placement on the right annual course has a great importance in the early stages of integration. Teacher training should also include studies about multiculturalism and schools should get representatives from different countries to teach. As with other governmental tasks, multiculturalism would be needed. In addition to multicultural competence, more research data on multiprofessional networking and its development is needed. However only studies are not a solution, but attitude changes are also needed into a more favorable direction.</p> <p>Solid information systems are also needed to prevent fragmentation. In the stages of the study path, the young person may be in danger of being sent off. A comprehensive and multidisciplinary information system could simplify co-operation between professionals who are taking care and supporting young person and their family's affairs.</p>	
Keywords	Multicultural, immigrant, young immigrants, integration

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Perheen olosuhteet	2
2.1	Vanhemmuuden tukeminen	2
2.2	Lapsen sopeutuminen ja tukiverkoston merkitys	3
1	Identiteetti	5
2	Kulttuurisokki	6
3	Kotoutuminen	7
3.1	Onnistuneen kotoutumisen edellytyksiä	8
4	Tukitoimia kotoutumiseen	8
4.1.1	Palveluohjaus	9
4.1.2	Vapaa-ajan harrastustoiminta	10
5	Moniammatillinen yhteistyö	11
6	Koulu	11
6.1	Oppimista tukevat toimet	14
6.2	Valmistava opetus	17
6.3	Kouluolosuhteet	17
6.4	Ammattikasvattajan monikulttuurinen osaaminen	18
7	Pohdinta	21
	Lähteet	23

1 Johdanto

Kirjallisuuskatsaukseni esittelee maahanmuuttajataustaisten nuorten ja heidän lähimmäistensä kotoutumiseen liittyvää aineistoa. Olen perehtynyt koululaisten arkeen ja asioihin, jotka vaikuttavat maahanmuuttajan sopeutumiseen uuteen kulttuuriin. Keskeisemmäksi nousevat vanhempien kotoutuminen ja jaksaminen ja sen heijastuminen nuoren elämään. Tärkeää onkin tuen kohdentaminen koko perheeseen ja voimaantumisen ja osallistamisen kautta saada onnistumisen ja itsenäisen elämän hallinnan kokemuksia.

Koulunkäynti on suuri ja oleellinen tekijä lapsen ja nuoren kotoutumista ajatellen. Aiheesta löytyykin paljon materiaalia. Valtiontalouden tarkastusvirastolta löytyy paljon erilaisiin tutkimuksiin perustuvia tiedotteita maahanmuuttajien opintomenestykseen ja jatkokoulutusmahdollisuuksiin liittyen. Maahanmuuttajilla vaikuttaa olevan myönteinen asenne Suomen koulujärjestelmään ja opettaja on merkittävässä asemassa lapsen arjessa. Suomalaisiin verrattaen heikompi koulumenestys ja jatko-opintoihin sijoittuminen vaikuttaisikin tutkimusten valossa aiheutuvan heikosta kiinnittymisestä uuteen kotimaahan ja vanhempien kotoutumisprosessin vaiheesta. Kieliongelmat tekevät opiskelusta hankalaa. Lisäksi etenkin maahanmuuttajapojilla on suurempi riski joutua kiusatuksi ja syrjityksi koulussa. Tukitoimia tulisikin ohjata näille alueille. Perheen kotoutumiseen, koulun ilmapiiriin ja kielitaidon kehittymiseen sen myötä. Näillä asioilla on yhteys toisiinsa. (Vtv.fi 2015.)

2 Perheen olosuhteet

Maahanmuuttajaperheessä saattaa esiintyä monenlaista ongelmaa verrattuna suomalaisiin perheisiin. Perheestä saattaa puuttua toinen tai molemmat vanhemmat. Kovat kokemukset lähtömaassa saattavat viedä kasvatusresursseja. Mahdollisesti pitkä ero perheenjäsenistä voi aiheuttaa sen, että perheessä on kotoutumista eri vaiheissa ja yhdessä perheenä toimiminen voi olla haasteellista myös. Perheeltä ovat jääneet kotimaahan lähiverkostot, suku ja lähiyhteisöt. (Soininen 2006: 68.) Thl mainitsee verkkosivuillaan perheitä kuormittaviksi tekijöiksi köyhyyden ja monilapsisuuden, vanhempien kielitaidottomuuden, naisen aseman ja roolin kotona, mikä voi estää työllistymisen, miehen roolin muuttumisen työttömyyden vuoksi ja perheväkivallan. (Thl.fi.)

2.1 Vanhemmuuden tukeminen

Vanhemman itsetunto voi olla koetuksella vieraassa kulttuurissa, koska paikan löytäminen niin sosiaalisesti kuin ammatillisestikin voi olla haastavaa. Lapselle on kuitenkin luontaista ihailta vanhempansa ja olla tärkeä tämän tekemisistä, koska seuraamalla vanhempansa saa hän samalla mallia selviytymiskeinoihinsa. (Oksi-Walter ym. 2009: 115.) Ristiriitaa saattaa syntyä toisesta kulttuurista tulleen vanhemman kasvatustavoista, jotka poikkeavat yhteiskunnassa vallitsevista arvoista ja laista. Yksi tällainen on fyysinen kuritus, mikä on Suomessa kiellettyä. (Oksi-Walter ym. 2009: 114.)

Nuoret saattavat kokea, että heillä on esim. liian aikaiset kotiintuloajat verrattuna suomalaisten ikätoverien kotiintuloaikoihin. Samoin yökylään kaverille ei pääse. Moni kokee kurin tiukentuneen maahanmuuton jälkeen. Osa nuorista taas kokee päinvastoin ja silloin huoli on lähinnä nuorempien sisarusten tilanteesta ja rajojen löyhentymisestä. Pääsääntöisesti suomalaista kasvatustapaa pidetään huonompana ja liian sallivana. (Leinonen 2013: 28-29.)

Hyödyllistä on osallistua erilaisiin etnisiin verkostoihin. Niissä vanhemman itsetunto saa vahvistusta ja lapsi voi havaita vanhemmassaan uusia vahvoja puolia. Lapsi voi kokea monikulttuurisuuden rikkautena ja kokea myös, että hänellä on muutakin yhteistä vanhempiensa kanssa, kuin ulkonäkö. Monikulttuurisen lapsen tulee aina kokea kuuluvansa myös vanhempansa kulttuuriin ja integraatio ei saa merkitä ainoastaan asuinmaahan kuulumista. (Oksi-Walter ym. 2009: 116.)

Soinisen (2012) Mikkelin Kaikki liikkumaan!- hankkeeseen liittyvässä opinnäytetyössä puolestaan mainitaan, että maahanmuuttajalapselle voi aiheutua stressioireita, mikäli vanhemmat eivät ole tukeneet häntä hänen rikottuaan perheelle sopivia normeja ja vastustettuaan heidän auktoriteettiaan. Nuori voi vastaavasti paremmin, kun hän noudattaa perheensä tapoja, mitkä saattavat aiheuttaa erilaisuudellaan kuitenkin ristiriitaa. (Soininen 2012: 8-9.)

Leinosen (2013) tutkimuksessa nousee esiin monia myönteisiä asioita maahanmuuttajanuorten näkökulmasta tarkasteltuna. Nuoret mainitsivat elämän muuttuneen onnellisemmaksi uudessa maassa, koska vanhemmat eivät olleet enää stressaantuneita elämäntilanteesta ja muutosta ja heillä oli enemmän aikaa lapsilleen. Lähtömaassa vanhemmat olivat olleet paljon työssä ja selvittäneet muuttoon liittyviä paperiasioita. Raskaaksi koettiin vanhempien vastuun ja nuoren osakseen saaman vastuun lisääntyminen osittain verkostojen puuttumisen vuoksi mutta myös kielitaidon puutteellisuuden vuoksi. (Leinonen 2013: 18-19.)

2.2 Lapsen sopeutuminen ja tukiverkostojen merkitys

Petra Joensuun pro gradutyön (2010) mukaan yksi tärkeimmistä tekijöistä maahanmuuttajapojan elämän kulkua seurattaessa on hänen sosiaaliset suhteensa. Se miten hän kiinnittyy ympäristöönsä perheensä ja ystäviensä kautta. Kotouttamista ajatellen ongelmakäyttäytymistä ennaltaehkäisevää työtä on perehtyä maahanmuuttajapojan tukiverkostoihin. Perheellä ja ystäväpiirillä voi kuitenkin olla ristiriitaa esimerkiksi siitä, mikä on hyväksyttävää käytöstä. (Tambub.uta.fi: 26, 31.)

Maahanmuuttajapoikia myös ihmetyttää suomalainen perhe-elämä. Perheenjäsenet eivät kunnioita toisiaan ja jopa lemmikkieläimet lasketaan perheenjäseniksi. Suomeen tultuaan he myös usein oppivat maan tavoille ennen vanhempiaan ja roolit perheessä saattavat kääntyä toisinpäin hetkellisesti. Vanhemmat saattavat kielitaidottomuutensa vuoksi olla riippuvaisia hyvin nuoristakin lapsistaan jopa virastoasioinneillaan (Soininen 2006: 69). Eritahminen kotoutuminen perheessä on omiaan luomaan ongelmia lasten ja vanhempien välille. Pojille asetetaan myös toisenlaisia odotuksia esim. perhe-elämän ja avioitumisen suhteen kuin valtaväestölle. Monesti perheen isä on menettänyt henkensä lähtömaassa ja maahanmuuttajapojan perhe voi olla pieni ydinperhe tai osa siitä. Sukua kuitenkin saattaa olla ympäriinsä Suomen ulkopuolella ja heihin pidetään yhteyttä. (Tambub.fi 2010: 89-91.)

Leinosen (2013) tutkimuksessa ilmenee monenlaista asennetta nuorilla vanhempiensa tulkkina toimimiseen. Vaikka roolien kääntyminen ja vanhempien avuttomuus hoitaa asioitaan on aiheettoman raskasta omassa kehitysvaiheessaan olevalle nuorelle, ei se ilmennyt kyselyissä. Lähinnä nuorison asenne virastoissa, lääkärissä ym. vanhempiensa auttamiseen oli viitsimiskysymys ”Ei viitsisi”. (Leinonen 2013: 23-24.)

Lapsella on taipumus pyrkiä olla samanlainen ikätoveriensa keskuudessa ja kontrasti omaan monikulttuuriseen perheeseen voi olla suuri ja lapselle vaikea sietää. Tärkeää tulevan elämän kannalta lapselle on selviytyminen näistä tilanteista. (Oksi-Walter ym. 2009: 2004. 114-115.)

Monikulttuurisuudessa kasvanut lapsi oppii antamaan tilaa erilaisuudelle eri tavalla, kuin yhteisössä elänyt. Erilaisuuden ansiosta oppii ymmärtämään, että omaa mielipidettä ei tarvitse muuttaa, vaikka toisella olisi oma mielipide. (Oksi-Walter ym. 2009: 117.) Kuitenkin erilaisuuden rikkaus ja monikulttuurisuuden suoma etu kuten avoimen ennakkoluulottomat arvot jäävät saavuttamatta, mikäli vanhemmat suhtautuvat toiseen kulttuuriin negatiivisesti. Esimerkiksi kahden kulttuurin perheessä lapselle aiheutuu ahdistusta ja hämmennystä vanhempien ristiriidat toistensa kulttuureihin. (Duoduo.fi.)

3 Identiteetti

Identiteettiä voidaan kuvailla kaikilla määritelmillä ja ryhmillä, joilla yksilöä kuvaillaan. Näitä kuvailuja ovat sukupuoli, etnisyys, ikä, uskonto ja maailmankatsomus, kieli, sosiaaliluokka sekä maantieteellinen asuinpaikka. (Paavola — Talib 2010: 60.) Ihmisellä on tarve samaistua johonkin ryhmään, johon kokee samaistuvansa jollain lailla. Etninen ryhmä on usein se, mihin koetaan samaistumista yhteisen kulttuurin, juurien, arvojen tai sosiaalisten mallien kautta. Ryhmässä myös hyväksytään ehdoita. (Laaksonen 2007: 82.)

Lapsi saattaa valita yhden tai useamman identiteetin itselleen, mutta kasvatuksella on erityisen suuri rooli siinä, minkälainen identiteetistä muodostuu. Monikulttuurinen identiteetti muodostuu nelivaiheisesti. Pikkulapsena ensimmäisessä vaiheessa lapsi ei ymmärrä omaavansa identiteettiä. Hieman isompana lapsi oppii ymmärtämään ”rodullisia” eroja ja hierarkioita. Tällöin lapset oppivat rasistisia asenteita ja ennakkoluuloja yhteiskunnasta ja kotoaan, jos niihin ei puututa. Tämä aiheuttaa lapselle kriisiä ja tarvetta valita itselleen identiteetti.

Kolmas vaihe aiheuttaa syyllisyyttä ja sekavuutta, mutta neljäs eli integraatiovaihe saavutetaan yleensä murrosiän jälkeen ja se selkiyttää tilanteen ja lapsi kokee olevansa kokonainen. Identiteettimallit eivät kuitenkaan huomioi todellisuutta. Mikäli lapsi asuu Suomen olosuhteissa, eikä ole kosketuksissa toiseen kulttuuriinsa, muodostuu hänelle vahvasti suomalainen identiteetti. (Oksi-Walter ym. 2009: 137 – 140; Paavola — Talib 2010: 60.) Kuitenkin Petra Joensuun (2010) mukaan maahanmuuttajapoikien siteet lähtömaan kulttuuriin ja sukulaisiin ovat yleensä vahvat ja niillä on suuri merkitys turvallisuuden tunteeseen ja kotoutumiseen (Tambub.fi 2010: 32).

Yksin maahan tulleilla nuorilla on erilaisia toiminnan esteitä. Maahantulon haasteiden ohella heillä on samat nuoren ihmisen kehitykseen liittyvät vaiheet, kuin muillakin ikätovereilla. Muutokset liittyvät kehoon, ajatteluun ja identiteettiin. Toisen polven maahanmuuttajanuorilla suuria haasteita on identiteetin kanssa. Heillä saattaa olla useita identiteettejä, joiden välillä he taiteilevat ja etsivät itseään. Yksin

maahan tulleilla saattaa olla samanlaista yhteiskuntaan kiinnittyessään. Heille oman paikan löytäminen on aina vaikeampaa ja he saattavat olla vahvasti traumatisoituneita kotimaan tapahtumien vuoksi. Jokaisella on henkilökohtainen haavoittuvuus ja selviytymiskyky (resilienssi, mukautuvuus, joustavuus) traumoja kohdatessaan. Osalla traumatisoituminen saattaa hidastaa tai estää seuraavaan kehitysvaiheeseen etenemisen. (Daher ym. 2012: 22-23.)

Tutkimusten mukaan yläasteen vähemmistökansalaisuuksiin kuuluvat oppilaat valitsevat ja muovaavat identiteettiään paljon monitahoisemmin kuin muut. Heillä on samaistumista sekä omaan vähemmistöryhmään, kansalliseen yhteisöön ja kulttuuriin kuin paikalliseenkin kulttuuriin. Oma vähemmistökulttuuri yhdistettynä paikalliseen saattaa tuoda heille turvallisuuden tunnetta ja näiden normien kautta muodostuneisiin olosuhteisiin he ovat tyytyväisiä. Yleensä jopa siinä määrin, että asuinpaikka ohjaa heidän tulevaisuuden suunnitelmiaan. (Paavola — Talib 2010: 63).

Muutostilanteessa lapsi joutuu miettimään kuka ja mistä hän on ja mikä merkitys hänen taustallaan ja kansallisilla juurillaan ja perinnöllä on. Juurettomuuden, muukalaisuuden ja yksinäisyyden tunteet saattavat näkyä arjessa aggressiivisuutena, masennuksena, somaattisina oireina ja katkeruutena. Lapsi saattaa ihmetellä myös, miksi ennen sujuneet asiat, kuten koulunkäynti ei suju uudessa maassa. Opettajalla on suuri rooli tässä vaiheessa lapsen identiteetin muodostumisesta. (Laaksonen 2007: 77.)

4 Kulttuurisokki

Kotoutumiseen voi liittyä kulttuurisokin lisäksi masentuneisuutta, unettomuutta ja fyysisiä sekä psyykkisiä oireita. Vanhemmuus saattaa kärsiä ja voimavaroja olla vanhempi ei ole kaiken muutoksen keskellä. Vanhempien tietoisuutta kulttuurisokista ja kotoutumisen haasteista tulisi lisätä ja vanhemmuutta tukea. (Oksi-Walter ym. 2009: 132.)

Unettomuuden lisäksi kulttuurisokki voi ilmetä päänsärkynä, huimauksena, vatsakipuina, ihottumana, pahoinvointina, ylikorostuneena unen tarpeena tai ärtyisyytenä. Lisäksi voi olla yksinäisyyttä, vetäytymistä, aggressiota, suuttumusta, pelkoa, vihaa, persoonan muutoksia, valittamista ja itkuisuutta. Kulttuurisokki on normaali reaktio ja sitä voi lieventää hyväksymällä omat tunteet ja toisilta saman kulttuurin tulokkailta saatu tuki ja opastus uuden kulttuurin tavoille. Yhteydenpito omiin läheisiin voi myös osaltaan lieventää kulttuurisokkia. (Laaksonen 2007: 73.)

5 Kotoutuminen

Kotouttamisen tarkoituksena on saada maahanmuuttajat osallistumaan yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä poliittiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen elämään. Tällöin heillä on samat oikeudet ja velvollisuudet. Kuitenkin huomioiden heidän erityistarpeet ja niiden sovittaminen yksilöllisesti yhteiskunnan tarpeiden lomaan. (Paavola — Talib 2010: 28.) Kotoutuminen tänä päivänä merkitsee yhteiskuntaan integroitumista samalla hyväksyen ja arvostaen hänen erilaisuutensa yksilönä (Daher ym. 2012: 112.)

Leinosen (2013) tutkimuksessa mainitaan, että nuorten maahanmuuttajien kotoutumista mitataan sillä, miten he menestyvät koulussa, jatkokouluttautuvat tai sijoittuvat työelämään. Tällöin on kuitenkin huomioitava nuoren sosioekonominen tausta sekä maassaoloaika, jotta tulos on verrannollinen kantaväestön nuorison tason kanssa. Lisäksi kotoutumiseen vaikuttavat suhtautuminen maahan ja maassa vietetty aika, yhteisön osaksi pääsemisen nopeus, perhetausta, yksilön ominaisuudet, lähtömaan kulttuuri ja käytännöt, muuttosyy ja vastaanottavan maan avoimuuteen ja asenteisiin. (Leinonen 2013.11.)

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila on esittänyt vuonna 2016 hallitukselle oman työryhmän perustamista, missä perehdyttäisiin maahanmuuttajalasten tilanteeseen ja kotouttamiseen. Kuitenkaan tällaista työryhmää ei ole perustettu.

Kansainväliseen viestintään ja lapsipolitiikkaan liittyvä työryhmä sen sijaan on olemassa. (lapsiasia.fi/tata-mieltä; lapsiasia.fi/lapsiasiavaltuutettu.)

5.1 Onnistuneen kotoutumisen edellytyksiä

Määritellään onnistuneen kotoutumisen edellytyksiä seuraavasti: uuden maan virallisen kielen oppiminen omaa äidinkieltä kuitenkin unohtamatta, suvaitsemattomuuden ja syrjinnän vastustaminen, osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet yhteiskunnassa, kansalaisuuden saaminen, uskontojen ja kulttuurien välinen suhde, koulujen rooli, viranomaisten kouluttaminen, median rooli maahanmuuttajauutisoinnissa ja asuntopolitiikka. Lisäksi työelämään osallistuminen on oleellista yhteiskuntaan kuulumisen osalta ja poliisin ja muun liike-elämän tulisi rekrytoida myös vähemmistöryhmien edustajia. Huomiota tulisi kiinnittää vähemmistöryhmien jaottelussa aiempiin vanhoihin (joilla normien suojaus) ja uusiin (yleensä ei-suojattuihin) nykyisen voimakkaan muuttoliikkeen aikana. (Daher ym. 2012: 112-113.)

6 Tukitoimia kotoutumiseen

Toisen polven maahanmuuttajille tarvittaisiin myös kotouttamisen palveluita. Tällä hetkellä Suomessa palveluita saavat vain ensimmäisen polven maahanmuuttajat eli lasten vanhemmat. Kuitenkin vanhempien vaikeudet kotoutumisessa ilmenevät kyvyttömyytenä tukea riittävästi lasten koulunkäyntiä. (Laaksonen 2007: 72.)

Kotoutumisen tukitoimia ovat tuen tarjoaminen koulussa, riittävien terveystalvelujen turvaaminen, harrastustoiminta, koko perheen tukeminen sekä sosiaalisten suhteiden ja osallisuuden tukeminen. Koska vanhemmat ovat ensisijaisia kasvattajia, kotoutumisen kannalta on oleellista saada tukea vanhemmuuteen. (Kotouttaminen.fi.) Kotoutuminen tapahtuu eri tavoin eri elämän osa-alueilla ja perheessä perheen jäsenillä kotoutumisen tila on usein monessa eri vaiheessa (Leinonen 2013: 12).

6.1.1 Palveluohjaus

Yhteistyö päiväkodin, sosiaalityöntekijöiden, neuvolan ja koulun kanssa on tärkeää. Maahanmuuttajatyössä on oltava moniammatillinen ja laaja tekijäverkosto. Kotoutumista edistävät vanhempien tuki, vertaiset ja samassa kehitysvaiheessa olevat ikätoverit. Sopeutumista voidaan todeta tapahtuneen, kun lapsella on ystäviä tai on havaittavissa hänen sosiaalista suotuisaa asemaansa ryhmässä. Myös vanhemmat hyötyvät nähdessään lapsensa menestyvän ja he voivat saada lasten hoitopaikan tai koulun kautta kontakteja Suomessa. Aikuisten epävarmuuden ja riittämättömyyden tunteet vanhemmuudessa sekä tukiverkoston puuttuminen vaikuttavat vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Vanhemmista voi tulla ylisuojelevia ja he saattavat olla kärsimättömiä. Mahdollisesti he eivät aseta riittävästi sääntöjä ja rajoja. Lapsille saatetaan antaa liikaa vastuuta, he joutuvat salailemaan ja kuulemaan tai heiltä salataan asioita. (Laaksonen 2007: 75-76.) Toisaalta on kulttuurisidonnaista se, miten avoimia perheen sisällä ollaan ja miten paljon lapsille kerrotaan asioista (Leinonen 2013: 26-27).

Innokylä- hankkeessa Pohjanmaan ja Vaasan alueella on huomioitu maahanmuuttaja-sosiaalityö. Työpareina sosiaalityöntekijä ja palveluohjaaja kulkevat pääasiassa tehden kotikäyntejä ja maahanmuuttajatyössä tämä on koettu myös hyväksi menetelmäksi kartoittaa mahdollista avun ja tuen tarvetta sekä ohjata palveluiden piiriin. Työssä korostuu asiakkaan omatoimisuus, hän voimaantuu tehdessään itse hakemuksia. Myös käynnit yhdessä virastoissa tuovat suomalaisen yhteiskunnan lähemmäksi ja tutuksi. Samalla kannustetaan itsenäisyyteen ja oman elämän hallintaan. Työtavassa hyvää on sen käytännöllisyys asiakasta ajatellen sekä tiedon suora kulku sosiaalityöntekijälle reaaliajassa. Erityisesti maahanmuuttajaperhe hyötyy tällaisesta tiiviistä palveluohjauksesta, koska he usein tarvitsevat monenlaisia apuverkostoja ja tukia. Kuitenkin Suomessa hakemusten täyttäminen on vaivalloista ulkomaalaiselle ja palveluverkostot ovat monimutkaisia. Maahanmuuttajaperhe saa tällöin kotoutumista ajatellen välttämätöntä konkreettista apua. (Innokylä.fi.)

6.1.2 Vapaa-ajan harrastustoiminta

Yhteiset kokoontumispaikat ja aktiviteetit lisäävät nuorten kiinnittymistä ja aktiivista osallisuutta yhteiskuntaan sekä tukevat etnisten ryhmien kanssakäymistä.

Yhteistoiminta kantaväestön kanssa on omiaan edistämään kotoutumista. Taide ja kulttuuri vahvistavat oman kielen, kulttuurin ja identiteetin kehitystä. Liikunta suunniteltuna huomioiden monikulttuurisuus ja eri-ikäisille toteutettuna madalta osallistumiskynnystä. Kunnallinen nuorisotyö, maahanmuuttajajärjestöt, kolmannen sektorin toimijat sekä seurakunnat järjestävät erilaista yhteistoimintaa.

(Kotouttaminen.fi.)

Kotouttamisen edistämiseen oikein toimiva menetelmä on urheilu ja liikunta. Urheilu ja liikunta ovat konkreettisia ja kansalliset rajat ylittävää toimintaa. Monet lajit ovat maailmanlaajuisesti tunnettuja ja suosittuja lasten ja nuorten keskuudessa. Ne mahdollistavat vuorovaikutuksen kantaväestön ja maahanmuuttajien kesken ja lisäävät työllisyyttä, osallisuutta ja sosiaalisia suhteita parantaen kotoutumista.

(Julkaisut.valtioneuvosto.fi. 2010:16.)

Erityisesti urheilu ja joukkuelajit lisäävät maahanmuuttajapoikien kuuluvuuden tunnetta ja ystävystymistä toisiin. Yksilöharrastuslajeista vain nettiharrastus on sosiaalinen ja luo uusia ihmissuhteita jopa kulttuurirajat ylittäen. Harrastukset koetaankin koulun ohella merkityksellisimmiksi sosiaalisessa kanssakäymisessä. Myös ns. epämuodolliset hengailupaikat ovat isossa roolissa nuorten kotoutumisessa. Ostoskeskukset, pikaruoka-ravintolat, baarit ja kahvilat ovat tällaisia nuorille mieleisiä passiivisia kohtaamisen paikkoja. Varta vasten nuorille suunnattuja nuorisotiloja ei koeta maahanmuuttajien kesken mieleisiksi. Syinä on mainittu kielteiset asenteet erilaisuuteen toisten kävijöiden ja ohjaajien taholta. Muuhun harrastustoimintaan ei usein osallistuta esim. rahan tai ajan puutteen vuoksi, yksinäisyyden tai seurustelun takia. (Tambub.fi 2010: 39-40.) Harrastusten kallius pienituloisille perheille voi olla merkittävä este kielitaidon, erilaisuuden ja ajan puutteen lisäksi (Leinonen 2013: 41).

7 Moniammatillinen yhteistyö

Rentola (2013) määrittelee moniammatillisen yhteistyön siten, että oppilaan asian käsittelijöinä edustettuna ovat koulun sisäisen oppilashuoltoryhmän lisäksi ulkoisen verkoston asiantuntemus; useimmiten sosiaali- ja/tai terveystoimi. Tällöin koolta on monipuolinen ammattiosaajista koostuva tiimi, joka etsii tavoitteellisesti ratkaisua oppilaan asiaan tai ongelmaan. Moniammatillinen yhteistyö on lainsäädännössä määriteltyä toimintaa. (Theseus.fi.)

Moniammatillisen yhteistyön perusta on kommunikoinnissa ja yhteistyössä yli ammattirajojen. Yhteistyötä eri viranomaisten ja tahojen kesken tulisi kehittää nykyisestä yksilökeskeisestä perhekeskeiseksi toimintatavaksi. Tämä nykyinen verkostojen hajanaisuus näkyy etenkin toisen asteen opinnoissa. Tiedon kulkemisen vaikeus ja yhteyden puuttuminen antaa kotiin vääristyneen kuvan ja jopa virheellistä tietoa itse koulutuksesta. Kouluhenkilökunta, maahanmuuttokoordinaattorit, nuorisotyöntekijät ja sosiaalityöntekijät voisivat tehdä yhteistyötä.

Moniammatillisuudessa koko perheen kattavassa työssä kolmannella sektorilla ja seurakunnalla on erityisen tärkeä rooli. Eri kotoutumisen vaiheissa oleville vanhemmille on lisäksi perustettu Väestöliitossa vertaisryhmiä kotoutumista edistämään. (Pöyhönen ym. 2010: 118.)

8 Koulu

Perusta koulumenestykselle luodaan jo varhaiskasvatuksessa. Oleellista kuitenkin koulumenestykselle on se, miten yksilö itse kokee oman koulumenestyksen tärkeyden. Kulttuuritausta ja sosiaaliluokka on tärkeässä osassa omaan käsitykseen itsestä ja opintomenestyksestä. Eri kulttuureissa koulunkäyntiin ja koulumenestykseen suhtaudutaan eri tavoin. Taustoista vaikenemisen sijaan tuleekin kiinnittää huomiota onnistumisen kokemusten luomiseen ja tuoda lapsen erilaista kulttuuria näkyväksi koulussa. Lapsi kokee tällöin kulttuurinsa merkitykselliseksi ja olevansa arvostettu. Vähättely ja jatkuvan arvostelun kohteeksi jouduttuaan lapsi tai nuori saattaa reagoida kielteisellä tavalla. Vastareaktio voi olla puolustautuminen, mistä seuraa ylikorostunutta välinpitämättömyyttä, röyhkeyttä tai aggressiota. Tällöin hän luo itsetuntoaan olemalla huomioimatta arvostelua

itsestään. Osa jättää koulun kesken, mutta osa ymmärtää työn saannin mahdolliseksi ilman päästötodistusta ja hyväksyy koulun säännöt tekemällä kompromissin. (Paavola — Talib 2010: 66-67.)

Leinonen (2013) mainitsee tutkimuksessaan useiden tutkimusten viittaavaan siihen, että maahanmuuttajakoululaiset pärjäävät koulussa kantaväestöä paremmin huomioiden taustatekijät. Tähän vaikuttaa varmastikin osaltaan kotoa tuleva asenne ja motivaatio koulunkäynnin tärkeydestä tulevaisuutta ajatellen. Vanhempien oma koulutustausta ja kotoutumisen vaihe vaikuttaa nuoren opiskelumotivaatioon. Ongelmat saattavat laskea motivaatiota. (Leinonen 2013: 31, 33.)

Maahanmuuttajapojat voivat kokea ongelmalliseksi sen, että monesti heidät sijoitetaan ikätasoa alemmalle luokalle vedoten kielen oppimiseen ja rikkonaiseen koulutaustaan. On kuitenkin haasteellista ystäväystymisen kannalta, jos luokkatoverit ovat muutaman vuoden nuorempia. Maahanmuuttajuuden lisäksi ikäero on toisista oppilaista yksi erottava tekijä luokassa. (Tambub.fi 2010: 114-115.)

Toisaalta uupuminen koulunkäyntiin vaikuttaisi olevan yleistä kaikilla koululaisilla. Salmela-Aron Thl:n julkaisemassa diasarjassa on verrattu koululaisten ja myös maahanmuuttaja-poikien jaksamista ja jaksamiseen vaikuttavia syitä. Maahanmuuttajapojilla kyynisyys vaikuttaisi olevan motivaatiota vähentävä asia. Parannusehdotukseksi esitetään uusia opetusmenetelmiä ja tekniikan kerrotaan olevan toisaalta hyvä keino, toisaalta uupumusta lisäävä. Ratkaisua voitaisiin etsiä myös yhteisöllisestä toiminnasta, onnistumisten kokemuksesta ja eriarvoistumisen vähenemisestä. Tällä hetkellä koulut eivät vastaa riittävästi näihin tarpeisiin ja etenkin onnistumisen kokemuksia nuoret eivät edes tunnista. (Thl.fi.)

Valtioneuvoston lukioselvityksessä sivulla 19 Salmela-Aro esittää maahanmuuttajapoikien uupumuksen kääntämistä innostukseksi vahvistamisen menetelmin. Heidän itsetuntoaan tulisi vahvistaa samalla kuin tukea kotoutumista ja omaa henkilökohtaista päätöksentekoaankin. Kouluhenkilöstö puolestaan korosti riittävien tukitoimien, resurssien ja rehtorin merkitystä. (Julkaisut.valtioneuvosto.fi.)

Hyvärinen ja Erola (2011) Stakesin julkaisussa niinkään on tutkinut perhetaustan vaikutusta toisen polven maahanmuuttajalasten koulumenestykseen. Vaikkakin voidaan yleisesti katsoa vanhempien koulutustaustan vaikuttavan lasten tulevaan kouluttautumiseen, maasta muutto vaikuttaisi vähentävän lähtömaan kulttuurin yhteisöön liittyviä tekijöitä. Uudessa maassa omaksutaan uusia malleja kouluttautumisen saralla. Maahanmuuttajien vanhemmat ovat myös motivoituneempia tukemaan jälkeläisiään koulun käynnissä. (Hyvärinen — Erola 2011: 645-646.)

Samanlaisiin johtopäätöksiin on tullut Valtiontarkastusvirasto tarkastuskertomuksessaan (12/2015). Lähtömaalla on merkitystä koulumenestyksessä. Samalla todetaan ettei Suomessa saaduilla arvosanoilla ole yhteyttä osaamiseen. Ero luonnontieteissä, lukutaidossa ja matematiikassa vastaa noin vuoden opintoja. Suurin ero valtaväestön ja maahanmuuttajien välillä ilmenee 7. luokan todistuksia vertaillessa. Useimmiten maahanmuuttaja on vuoden pari vanhempi kuin luokkansa ikätaso ja hän tulee maasta, missä sosioekonominen tausta on matalampi ja koulutustaso alhaisempi. (Vtv.fi 2/2015.)

Thl:n tutkimus somali- ja kurdinuorten koulunkäynnistä antaa viitteitä siihen, että vanhemmat toivovat ja odottavat nuorilta paljon opintojen suhteen. Erityisen suuret odotukset kohdistuvat poikiin. Suurin osa toivoo lasten jatkavan opintoja lukioon tai mahdollisimman pitkälle. Lapset kokevat vanhempien olevan jopa liian vaativia. Koulun tukitoimilla on suuri merkitys opiskeluun ja vastaavasti tiheät muutot kouluikässä saattavat haitata koulumenestystä. (Wikström ym 2014: 85-86.)

Koulun kannattaa huomioida maahanmuuttajavanhempien rajallisuus tukea lastensa koulunkäyntiä, koska he oppivat usein kielen vasta lastensa jälkeen. Puutteellinen kielitaito hankaloittaa auttamista läksyissä, yhteydenpitoa kouluun ja osallistumista vanhempainiltoihin. (Matikka ym. 2013: 36.) Kuitenkin Koulutuksen tutkimuslaitoksen julkaisussa (2007) mainitaan, että koululaiset jättävät kotitehtävät helposti tekemättä, mikäli vastaavat niistä yksin. Lapset syyttävät tekemättömistä läksyistä kiirettä — opettajat pitävät sitä laiskuutena. Maahanmuuttajavanhemmat ja kieliavustajat toivovat merkintöjä läksyistä erilliseen vihkoon seuratakseen niitä. (Oph.fi.)

Sosiaalinen oppimisympäristö ja sen oppimisilmapiiri on merkityksellinen hyvinvoinnin ja tyytyväisyyden kannalta koulussa. Sosiaalisia suhteita koulussa koko ilmapiirin ja sosiaalisen oppimisympäristön lisäksi ovat opettaja-oppilassuhde, suhteet koulutovereihin, ryhmädynamiikka, kiusaamisilmiö sekä kodin ja koulun välinen yhteistyö. Kodin ja koulun yhteistyötä tukee lisäksi verkostoituminen terveydenhuollon ja sosiaalitoimen kanssa. (Laaksonen 2007: 82.)

Opetushenkilöstö on avainasemassa perheen ohella lapsen hyvinvointia ja elinympäristöä turvatessaan. Hyvä yhteistyö perheen kanssa tukee parhaiten maahanmuuttajalasta. Mahdollisten kieliongelmienvuoksi voi olla tarpeen käyttää tulkkia tapaamisissa varmistamaan yhteisymmärrys. Jatko-opintojen tai työllistymisen kannalta erityisen tärkeää on huolehtia suomen tai ruotsin kielen taidon kehittymisestä omaa äidinkieltä toki unohtamatta. Mahdolliset tukitoimet tulisivat aloittaa varhain ja kiinnittää erityinen huomio opintojen nivelvaiheisiin sekä suotuisan kasvu ympäristön kehittämiseen. (Kotouttaminen.fi.)

Koulun johtamistavan on todettu vaikuttavan kouluhyvinvointiin, oppilaiden tyytyväisyyteen sekä heidän suorituksiinsa. Se, että opettajat pitävät työstään, oppilaistaan ja toisistaan ja että he ovat sitoutuneita oppilaisiinsa ja työhönsä on erityisen tärkeää kouluhyvinvoinnin kannalta. Opettaja-oppilassuhde on aivan erityinen tekijä koulunkäynnissä. Myös oppilailta kysyttäessä, mistä he pitävät koulussa, vastaavat he usein pitävänsä opettajistaan. Koulun hyvinvoinnin kolme oleellista osa-aluetta ovatkin sosiaaliset suhteet, koulun olosuhteet ja oppilaiden itsensä toteuttamisen muodot. Hyvinvointiin koulussa vaikuttavat koulun yhteistyötahot, kodit sekä ympäröivä yhteisö. (Laaksonen 2007: 82.)

8.1 Oppimista tukevat toimet

Kouluterveyskyselyssä (2013) tehtiin laaja-alainen tutkimus 8. – 9.-luokkalaisille ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajakoululaisille. Tutkimuksen tulokset tukevat osaltaan myös opetushenkilöstön merkitystä perheen ohella maahanmuuttajanuorten hyvinvoinnissa ja kotoutumisessa. Perheet eivät useinkaan ole tietoisia heille kuuluvista palveluista ja tukimahdollisuuksista. Esimerkiksi

oppilashuollon laaja kouluterveystarkastus käsittää koko perheen ja on lakisääteinen palvelu. Koko perheen terveyden edistäminen on erittäin tärkeää. Maahanmuuttajaperheelle olisi myös korostettava valtaväestönkin käyttävän oppilashuollon palveluita, koska asiaan saattaa liittyä häpeän tunnetta.

Laaksosen (2007) julkaisussa kerrotaan suhtautumisen perheenjäsenen ongelmaan olevan toisinaan kulttuurisidonnaista ja tällöin vanhemmat saattavat kokea syyllisyyttä lapsensa oireista. Silloin tulisi kertoa olevan olemassa ongelmia, joihin ei ole kukaan aiheuttajana. Maahanmuuttajataustaisen nuoren ja hänen perheensä kohtaamiseen tulee käyttää riittävästi aikaa ja mahdollisesti tulkkia ymmärryksen ja luottamuksen muodostumisen takaamiseksi. (Matikka ym. 2013: 36; Laaksosen 2007: 81.)

Myös Opetushallitus korostaa äidinkielen tukemista ja uuden kielen oppimisen tärkeyttä lapselle ja koko perheelle. Resurssipulan vuoksi integroitumista tukevista palveluista on kuitenkin jouduttu säästämään. Tulkkien käyttäminen koulussa, yksilöllisesti omalla kielellä tuotettu oppimateriaali ja kotouttamisessa avustava tukihenkilötoiminta olisivat ensiarvoisen tärkeitä tukimenetelmiä koululaisen integroitumisessa uuteen maahansa. (Oph.fi.)

Valtion tarkastusvirasto (2/2015) on samoilla linjoilla tukitoimien lisäämisestä ja osaamisen tason varmistamisesta maahanmuuttajaoppilaiden kohdalla. Erityisesti jatko-opintojen turvaamista korostetaan. Huomiota on kiinnitettävä maahanmuuttajien taustatekijöihin ja luokka-asteeseen, koska erot osaamisessa pienenevät oppilaan ollessa sopivalla luokalla. (Vtv.fi 2/2015.)

Thl:n kyselyssä Helsingin alueen kurdi- ja somalimaahanmuuttajaoppilailta kysyttiin koulunkäynnin vaikeuksista ja heidän saamastaan tuesta (kuten tuki- tai erityisopetus, oman äidinkielen opetus, suomi toisena kielenä (S2)- opetus tai muu tukiovetus). Kysymykset olivat samoja, kuin yleisessä Kouluterveyskyselyssä. Vaikeuksia koettiin opetuksen seuraamisessa, ryhmätyöskentelyssä, läksyjen tekemisessä, opiskelutekniikan löytämisessä, kokeisiin valmistautumisessa, aloittamisen vaikeutta omatoimisuutta vaativissa tehtävissä ja niiden läpiviemisessä,

kirjoittamista ja lukemista vaativissa tehtävissä, avun saannissa kotona tai koulussa. Vain harva kertoi, että vaikeuksia olisi paljon tai melko paljon. Jopa yli puolet mainitsi, ettei heillä ole lainkaan vaikeuksia. (Wikström ym 2014: 86-87.)

Laaksonen (2007) kiteyttää maahanmuuttajalapsen erityisen tuen menetelmät hoidollisiin, opetukseen ja vapaa-ajantoimintaan liittyviin keinoihin.

Terveystieteiden alalta hän mainitsee sen tarpeen huomioida kulttuurierot sekä traumojen hoidon. Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan oppimista voidaan edistää käyttämällä apuvälineitä, ohjausta, avustajaa, lääkitystä, terapiaa ja kuntoutusta. Terapian tulisi olla maahanmuuttajalapsella perusoikeus. Sosiaali- ja työvoimapolitiset tulisi myös eriyttää sopiviksi. (Laaksonen 2007: 71, 80.)

Turun ammattikorkeakoulussa fysioterapian, sosionomien ja toimintaterapiaopintojen osalta käynnistettiin HALATEN- projekti vuonna 2013 yksin maahan tulleille maahanmuuttajanuorille. Projektin tapaamisissa oppilaita tuettiin mm. auttamalla läksyjen teossa, toimimalla omaohjaajana auttaen arjen hallinnassa ja järjestämällä voimaannuttavaa toimintaa, kuten valokuvaus ja erilaiset tapahtumat luoviin toimintoihin liittyen. Projektin kuuluivat myös mökkiviikonloput erilaisten harrastusten parissa. Projekti todettiin hyödylliseksi ja sellaiselle olisi tarvetta, jotta nuoret tutustuvat ikäisiinsä ja sopeutuvat kulttuuriin yhteisöllisen toiminnan kautta. (Heikkilä 2014: 27-31.)

Samat neuvot hyvinvoinnin ja elintapojen edistämiseksi sopivat kaikille nuorille. Kuitenkin maahanmuuttajanuoria tulisi muistuttaa nukkua riittävästi, liikkua säännöllisesti, syödä terveellisesti aamupalaa ja kasviksia unohtamatta ja välttämään rahapelejä ja päihteitä. Yksilöllisesti olisi huomioitava nuoren vahvuudet ja mahdollisuudet. Nuoren elämässä tärkeää on luotettavan aikuisen antama tuki. (Thl.fi.)

8.2 Valmistava opetus

Kieliverkosto.fi:n sivulla määritellään valmistavan opetuksen olevan tarkoitettu niille maahanmuuttajataustaisille lapsille ja nuorille, joille esi- tai perusopetus ei sovellu puutteellisen suomen- tai ruotsinkielen takia. Opetus vastaa määrällisesti yhden vuoden opintoja ja sen pääpaino on kielitaidon hankkimisessa ja kirjallisuuden opinnoissa. Opinnoissa myös tuetaan identiteetin muodostumista ja ryhmäytymistä tulevien opintojenkin vuoksi. Oppilas siirtyy yleensä perusopetukseen vuoden kuluttua tai käyden rinnakkain valmistavaa ja perusopetusta (inklusiivinen valmistava opetus) saaden tehostettua tukea esimerkiksi kieliopintoihinsa samalla kuitenkin integroituen perusopetuksen ryhmään. Valmistavassa opetuksessa huomioidaan yhteistyö maahanmuuttajaperheen kanssa tukien ja integroiden heitä kouluympäristöön ja yhteiskuntaan. (Forsell ym. 2016.)

8.3 Kouluolosuhteet

Myös koulun olosuhteet fyysisenä tilana kannattaa huomioida. Ihmisten oppimiskyvylle on merkityksellistä hyvä oppimisympäristö ja erityisluokista v. 1998 on noin puolet ollut toiminnallisia ja terapeuttisia luokkatyypiltään. Oppimisympäristöllä voi olla niinikään terapeuttisia vaikutuksia ja se on merkittävä koululaiselle kodin ja vapaa-ajan ympäristöjen sekä yhteiskuntaympäristön ohessa. Fyysinen ympäristö kattaa myös sellaiset tekijät koulurakennuksen lisäksi kuin työskentelyn turvallisuus, melu, lämpötila, ilmanvaihto ja viihtyisyys. Olosuhteisiin kuuluvat myös sellaiset asiat kuin lukujärjestykset, työskentelyn jaksotus, ryhmäkoot sekä rangaistusmenetelmät. Myös palvelut kuten terveydenhuolto, ruokailu ja oppilaanohjaus ovat koulun olosuhteita. (Laaksonen 2007: 82.)

Yksi esiin noussut epäkohta Leinosen (2013) tutkimuksessa on järjestyksen puuttuminen koulussa. Maahanmuuttajanuoret ihmettelevät kurittomuutta. Nuoret tulevat ja tekevät miten haluavat aikuisten puuttumatta siihen. Lähtömaassa on saattanut olla sallittua fyysinen kuritus koulussakin. (Leinonen 2013: 36.)

Kasvu ympäristö on turvattomampi maahanmuuttajanuorelle. Heillä on suurempi uhka joutua tapaturmien, päihteiden käytön, koulukiusaamisen, syrjinnän ja fyysisen väkivallan kohteeksi. Lisäpainetta aiheuttavat vanhempien asettamat vaatimukset ja epärealistinen kuva koulutaidoista. Kouluterveyskyselyn mukaan etenkin muualla syntyneisiin poikiin kohdistuu koulukiusaamista ja maahanmuuttajanuoria uhkaillaan väkivallalla ja he ovat useammin ilman ystävää. Koska kyselyn mukaan oppilashuollon palvelujen saaminen heille on myös vaikeampaa, tulisi tukea lisätä oppimiseen, kotoutumiseen, koulutuspolkuihin, terveyden ylläpitämiseen, sosiaaliseen ja psykososiaaliseen kasvuun. (Matikka ym. 2007. 12, 16, 18, 21, 30; Thl.fi.)

8.4 Ammattikasvattajan monikulttuurinen osaaminen

Monimutkaiseksi erilaisuuden sietämisen tekee omien tulkintojen pitäminen ainoina oikeina. Kuitenkin monikulttuurisuutta pohtiessaan ihminen tulkitsee ilmiötä syvällisesti ja monitahoisesti, mikä onkin edellytys interkulttuurisuuden kehitykselle. Suomalaiset ammattikasvattajat ovat eritasoisia osaamisessaan. Osa ohjaa vahvasti oma kulttuuri. Tällöin mahdollisesti kielletään erilaisuus ja puolustetaan omaa kulttuuria luomalla samalla stereotyyppioita. Erilaisuus koetaan uhaksi. Tästä vähitellen kasvattaja kehittyä romantisoinnin ja realismisuuden kautta kohti kohtuullisuutta, oikeudenmukaisuutta ja dialogia. Ymmärtääkseen ja hyväksyäkseen monimuotoisuutta on oltava ajattelultaan joustava. (Paavola — Talib 2010: 78-79.)

Monikulttuurisessa ohjaustyössä korostuu vuorovaikutus, josta välittyy kunnioitus ja toisen arvostus. Esiin nousevat kolme oleellisinta tekijää dialogisessa vuorovaikutuksessa: aitous ohjaussuhteessa, empaattinen ymmärtäminen ja ehdoton kokonaisvaltainen arvostus. Tämän perustan lisäksi tulee pohtia maailmankatsomuksellisia merkityksiä muuttuvassa maailmassa. On syytä miettiä kulttuurien eroavaisuuksia ja esimerkiksi uskonnon merkitystä yhteiskunnassa. (Oph.fi.)

Vuorovaikutusta tutkittaessa on todettu, että pojat kokevat yläkoulun ikäväksi paikaksi. Erityisesti opettajat koetaan sietämättömiksi. Erityisopetuksessa ja

pienryhmissä tilanne on toisenlainen. Siellä opettajat ja vuorovaikutus heidän kanssaan koetaan voimavaraksi. Yleisopetuksessa tukea ei saa riittävästi. Opettajan tulisikin tukea oppilasta riittävästi, huomioida erilaisuus ja erityisvaikeudet, yksilöllistää ja eriyttää opetus sekä kehittää oppilashuollon palveluita. Kypsan ammatti-identiteetin omaava opettaja kykenee kohtaamaan oppilaan omalla persoonallaan ja sietää pettymyksiä ollen samalla joustava pettymyksissä ja muutoksissa. (Laaksonen 2007: 68.)

Maahanmuuttajalapsen tilannetta tulisi ymmärtää oman ammatillisen osaamisen kautta. Lapsi on kokenut uuden kulttuurin, kielen, käyttäytymissäännöt ja opetustavan. Suhde opettajaan saattaa olla erilainen, kuin kotimaassa ja lisäksi oppilas miettii päivittäin arvaamattomaltakin tuntuvaan käytöstään. Opettajien vajaa monikulttuurisuusosaaminen aiheuttaa turhautumista. Tarvittaisiin sekä koulutusta että kokemusta lisää monikulttuurisuudesta. Työyhteisössä monikulttuurisuuteen liittyvien kehitysideoiden läpivienti voi olla liian haasteellista motivoituneimmallekin kasvattajalle. (Laaksonen 2007: 69.)

Moni maahanmuuttajalapsi hakee ensisijaisesti tukea opettajastaan. Opettajalla tulisi olla tietoa ja ymmärrystä lapsen käytöksen taustalla olevista tekijöistä. Moni maahanmuuttaja-lapsi oireilee somaattisesti tai psyykkisesti. Joutuessaan esittämään rohkeaa ja reipasta, vaikka koulu ei oikeasti suju ja hänellä on syyllisyyden tunteja, aggressioita ja katkeruutta kotimaastaan lähdöstä. (Laaksonen 2007: 77.)

Maahanmuuttajalapsen opettajalta vaaditaan valmiuksia ja halua lämpimään vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Opettajan ei tulisi nähdä oppilaansa vajavaisuutta vaan kokea hänet ihmisenä, joka vastavuoroisesti on kumppani koulutuksen eri vaiheissa. Opettajan positiivisuuden tulisikin kantaa oppilasta elämässään eteenpäin. (Laaksonen 2007: 80.)

Opettajalla tai ohjaajalla olisi oltava ammattitaitoa ja toimintamenetelmiä tunnistaa erilaisia oppimisvaikeuksia. Pelkkä kielikoulutus ei riitä, koska oppimisvaikeuksien takana voi olla neurologisia häiriöitä, kulttuurista johtuvia syitä, motivaatioon tai

kokemuksiin ja elämäntilanteeseen liittyviä tekijöitä. Tarvitaan moniammatillista yhteistyötä ja alkukartoitus huomioiden samalla oppimishäiriöiden arviointimenetelmien kulttuurisidonnaisuuden. Käytössä tulisikin olla ajanmukaisia menetelmiä tai niitä pitäisi kehittää jatkuvasti. Oppimishäiriöt voivat vaikuttaa henkilön kaikkiin elämäntilanteisiin haitallisesti. (Pöyhönen ym. 2010: 95.)

Opettajankoulutuksen arvioinneissa ja asiantuntijalausunnoissa on todettu, että opettajankoulutusta tulisi kehittää yhteiskunnan muuttuvia tarpeita vastaavaksi. Koulutus ei nykyisellään reagoi tarpeeksi nopeasti esimerkiksi monikulttuurisuuteen. Myös työskentelytavoissa lasten ja nuorten lähiverkoston kanssa on puutteita osaamisessa. Koulujen opettajista olisi hyvä löytyä eri kulttuurien edustajia myös ja opettajankoulutuksessa ruotsin- ja suomenkielen opetusta tulisi vahvistaa. (Pöyhönen ym. 2010: 136-137.)

Maahanmuuttajia opettavan ja ohjaavan henkilöstön moniammatillisessa verkostotyöskentelyssä on puutteita. Opettajankoulutus on lokeroivaa ja yhteistyötaitoihin olisikin kiinnitettävä enemmän huomiota. Sosiaalialan yliopiston ja ammattikorkeakoulututkinnon sisällöissä monikulttuurisuusopintoja on vaihtelevasti. Kuitenkaan monikulttuurisuusopinnot eivät takaa ammatillista osaamista, koska osaamiseen vaikuttavat myös opiskelijoiden asenteet ja motivaatio monikulttuurisuutta kohtaan. Opinnoissa tulisi hyödyntää käytännön kokemusasajien taito. Suuri osa monikulttuurisuusosaamisesta tulee käytännön työstä. (Pöyhönen ym. 2010: 136, 138-139.)

Opettaminen ei ole yhteiskunnan ainoa kasvatustehtävä. Hyvin keskeistä on oppilaan tukeminen ja sopeuttaminen yhteiskunnan normeihin ja sen sosiaaliseen yhteisöön. Opettajalla tulee olla tietoisuus oppilaiden tunnetason tarpeista ja sitä myötä niistä huolehtiminen vaikuttaa koko ilmapiiriin vähentäen samalla konflikteja. Luokat, joissa on paljon maahanmuuttajataustaisia, integraation tuomia erityisoppilaita tai syrjäytymis-vaarassa olevia, ovat herkkiä häiriökäytökselle sosiaalisissa tilanteissa. Asiaan vaikuttavat osaltaan koulunkäyntiavustajien ja toimivan oppilashuollon puute sekä ylisuuret ryhmät. Myös sopivan tilan ja ajan puuttuminen ajatusten vaihtoon opettajan ja oppilaiden kesken aiheuttaa tavoitteiden

ja todellisuuden ristiriitaa osaltaan heikentäen opettajan uskoa itseensä. (Laaksonen 2007: 83.)

Joensuun yliopiston julkaisussa (2009) kerrotaan kansainvälisyyskasvatuksen ja kulttuurisen herkkyyden osatekijöiden olevan oman ja toisten maiden kulttuurin ja taustan tunteminen, kommunikointitaidot ja -asenteet kuten yhteisen kielen löytäminen ja vuorovaikutustaidot, yhteiskunnallinen tietämys, tiedostus ja globaali vastuu. Opettajille on saatava lisäksi pedagogista lisäkoulutusta aiheeseen liittyen. Näiden tekijöiden osaaminen saattaa olla vaativaa, mutta oleellisinta kuitenkin on välittämisen piirin laajentaminen ja perspektiivin muuttaminen siten, että ihmisarvo, tasa-arvo ja väkivallattomuus toteutuisivat sekä paikallisella että kansainvälisellä tasolla. (Epublications.uef.fi.)

9 Pohdinta

Monesti maahanmuuttajuutta käsittelevässä aineistoissa mainitaan samat asiat kielitaidon puute, verkostoituminen ja resurssit. Tutkimusten tekemisestä ei saada oikeasti tarvittavaa hyötyä, mikäli toimenpiteisiin ei ryhdytä. Nuoren arkea ja kotoutumista helpottaisi, jos vanhemmat jaksaisivat ja sopeutuisivat myös uuteen maahan.

Tuen tulee olla konkreettista. Apua voidaan viedä sinne, missä sitä tarvitaan. Vaikkapa kotiin asti. Ihmisiä kannustetaan tutustumaan yhteiskuntaan ja itsenäiseen oman arjen hallintaan. Kuten Innokylä- hankkeessa on tehty. Omatoimisuuden kautta ihminen voimaantuu ja saa elämän haltuunsa.

Kun on kouluikäisistä kyse, tarvittava tuki tulisi huomioida myös koulussa, missä aikaa kulutetaan valtaosa hereilläoloajasta. Oppilashuollon, opetushenkilöstön ja muun nuoren elämään liittyvän verkoston yhteistyön tulisi olla saumatonta ja aktiivista. Etenkin opintouran nivelvaiheissa on vaarana pudota tyhjän päälle.

Vapaa-ajan toiminnalla nuorta pystytään tukemaan ja luomaan onnistumisen ja yhteisöön kuulumisen tunteita. Liikuntaharrastukset ovat omiaan tällaiseen

vuorovaikutukseen ja kokemuksiin muiden vertaisten sekä tietysti kantaväestön kanssa.

Lähteet

- Daher, Okan — Hannikainen, Lauri — Heikinheimo, Karoliina (toim.)
Vähemmistöoikeuksien ryhmän Suomen jaosto eli Minority Rights Group Finland 2012. Suomen kansalliset vähemmistöt kulttuurien ja kielten rikkautta. Keuruu: Otavan Kirjapaino. Verkkodokumentti.
<https://www.rauhanpuolustajat.org/tiedostot/vahemmistot.pdf> . Luettu 10.3.2018.
- Forsell, Tiina — Hiltunen, Pia — Pihlava, Maarit — Alisaari, Jenni 2016. Oppilaan kotoutumisen tukeminen valmistavassa opetuksessa. Kieliverkosto.fi verkkodokumentti. <https://www.kieliverkosto.fi/fi/article/oppilaan-kotoutumisen-tukeminen-valmistavassa-opetuksessa> . Luettu 18.3.2018.
- Heikkilä, Elina (toim.) 2014. Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Verkkodokumentti.
http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/A49_Halaten_seminaari_EH.pdf . Luettu 18.3.2018.
- Hyvärinen, Sauli — Erola, Jani 2011. Perhetaustan vaikutus toisen polven maahanmuuttajan kouluttautumiseen Suomessa.
<http://www.stakes.fi/yp/2011/6/hyvarinen.pdf> . Luettu 5.3.2018.
- Joensuu, Petra 2010. Maahanmuuttajapoikien emotionaalinen integraatio. Pro gradu. Tampereen yliopisto. Verkko-versio.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82097/gradu04695.pdf?sequence=1&isAllowed=y> . Luettu 11.3.2018.
- Jokisalo, Jouko — Simola, Raisa toim. 2009. Monikulttuurisuus luokanopettajakoulutuksessa - Monialaisten opintojen läpäisevä juonne. Joensuun yliopisto. Verkkodokumentti. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-219-194-6/urn_isbn_978-952-219-194-6.pdf . Luettu 19.3.2018.
- Kaksikulttuurista lasta tukemassa. Kaapatut Lapset ry. Verkkodokumentti.
<http://www.duoduo.fi/uploads/1/6/8/8/16885322/kir-kaksikulttuurista-lastatukemassa.pdf> . Luettu 13.3.2018.
- Laaksonen, Annele 2007. Maahanmuuttajaoppilaat erityiskoulussa. Turun yliopiston julkaisuja. Verkkodokumentti.
<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/29674/C%20262.pdf?sequence=4&isAllowed=y> . Luettu 15.3.2018.
- Lapsiasiavaltuutettu: Maahanmuuttajalasten ongelmat sivuutetaan. Tiedote 20.1.2016.
<http://lapsiasia.fi/tata-mielta/tiedotteet/2016-2/lapsiasiavaltuutettu-maahanmuuttajalasten-ongelmat-sivuutetaan/>. Luettu 13.3.2018.
- Lapsiasianeuvottelukunta valtuutetun tukena. Verkkodokumentti.
<http://lapsiasia.fi/lapsiasiavaltuutettu/neuvottelukunta/> . Luettu 13.3.2018.
- Leinonen, Elina 2013. Perheen sukupolvisuhteet ja kotoutuminen nuorten näkökulmasta. Helsingin kaupungin tietokeskus julkaisuja 2013:13.
https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/13_11_29_Tutkimuksia_3_13_Leinonen.pdf . Luettu 17.3.2018.

Maahanmuuttajien palveluohjaus. Verkkodokumentti.

<https://www.innokyla.fi/documents/206892/54a6ea95-a1eb-4409-9097-50014f4da53b>
. Luettu 16.3.2018.

Matikka, Anni — Luopa, Pauliina — Kivimäki, Hanne — Jokela, Jukka — Paananen, Reija
2013. Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi
Kouluterveyskysely 2013. Verkkodokumentti.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116720/URN_ISBN_978-952-302-297-3.pdf.
Luettu 3.3.2018.

Opasnet. Maahanmuutto, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi ja turvallisuus.
Verkkodokumentti.

http://fi.opasnet.org/fi/Maahanmuutto,_psyykinen_ja_sosiaalinen_hyvinvointi_ja_turvallisuus
. Luettu 14.3.2018.

Opetushallitus. Oman äidinkielen opetus edistää kotoutumista. Verkkodokumentti.

http://www.oph.fi/download/113801_oman_aidinkielen_opetus_edistaa_kotoutumista.pdf.
Luettu 13.3.2018.

Opetushallitus. Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä.
Verkkodokumentti.

http://www.oph.fi/download/48978_monikulttuurisuus_ja_moniammatillisuus_ohjaus_ja_neuvotatyossa.pdf
. Luettu 18.3.2018.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja / Undervisnings- och kulturministeriets
publikationer 2012:6. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma. Verkkojulkaisu.

http://kotouttaminen.fi/documents/3464316/4201921/Lapsi- ja_nuorisopolitiikan_kehittämissuunnitelma.pdf/3e377bb6-e1a1-4f05-87c1-3c5f7aa30c9f/Lapsi- ja_nuorisopolitiikan_kehittämissuunnitelma.pdf
. Luettu 8.3.2018.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017:49. Lukioselvitys Kooste lukion nykytilaa ja
kehittämistarpeita koskevista selvityksistä ja tutkimuksista. Helsinki.

Verkkodokumentti.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160349/okm49.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
. Luettu 13.3.2018.

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/ Undervisningsministeriets
arbetsgruppspromemorior och utredningar 2010:16. Kehittämissuunnitelma
maahanmuuttajien kotouttamiseksi liikunnan avulla

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75577/tr16.pdf?sequence=1>
. Luettu 14.3.2018.

Oksi-Walter, Päivi - Roos, Jonna – Viertola-Cavallari, Ritva 2009. Monikulttuurinen
perhe. Helsinki: Kustannus Oy Arkki.

Paavola, Heini — Talib, Mirja-Tytti 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja
koulussa. Juva: Bookwell Oy.

Pöyhönen, Sari — Tarnanen, Mirja — Vehviläinen, Eeva-Maija — Virtanen, Aija —
Pihlaja, Lenita 2010. Osallisena Suomessa. Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien
kotoutumisen edistämiseksi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. Verkkodokumentti.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/47528/978-951-39-4102-4.pdf?sequence=1>
. Luettu 10.3.2018.

- Rentola, Liisa 2013. Moniammatillinen yhteistyö ja opiskelijahuoltotyö opiskelijan tukena. Hämeen ammattikorkeakoulun ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisu. Verkkodokumentti
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/67129/HAMK_Erityisen_hyvaa_opetus_ta_2013_ekirja.pdf?sequence=3&isAllowed=y . Luettu 19.3.2018
- Salmela-Aro, Katariina. Jatkuuko lasten hyvinvoinnin menestystarina? Lapsia innostavaan kouluun? Thl:n verkkojulkaisu.
<https://thl.fi/documents/605877/3257039/Salmela-aro.pdf/4bfc7b51-6157-414e-8c9d-5e3810e36fba> . Luettu 13.3.2018.
- Soilamo, Arto 2016. Maahanmuuttajaoppilaan osallisuus koulukiusaamisessa.
http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/43426/C_249Soilamo.pdf?sequence=2&isAllowed=y Luettu 15.3.2018.
- Soininen, Timo 2012. Liikunta maahanmuuttajien kotoutumisen edistäjänä. Opinnäytetyö. Verkkojulkaisu.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/51824/oppinnaytetyo_Timo.pdf?sequence=1 Luettu 12.3.2018.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Maahanmuuttajalasten, -nuorten ja -perheiden terveys. Verkkodokumentti. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-terveys-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajalasten-nyuorten-ja-perheiden-terveys> . Luettu 16.3.2018.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015. Perusopetus ei turvaa maahanmuuttajaoppilaille samanlaisia mahdollisuuksia kuin kantaväestölle. Verkkodokumentti.
https://www.vtv.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2015/perusopetus_ei_turvaa_maahanmuuttajaoppilaille_samanlaisia_mahdollisuuksia_kuin_kantavaestolle.5858.news . Luettu 17.3.2018.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015. Tarkastuskertomus 12/2015. Maahanmuuttajaoppilaat ja perusopetuksen tuloksellisuus. Verkkodokumentti.
https://www.vtv.fi/files/4801/12_2015_Maahanmuuttajaoppilaat_ja_perusopetuksen_tuloksellisuus.pdf . Luettu 17.3.2018.
- Wikström, Katja — Haikkola, Lotta — Laatikainen, Tiina (toim.) 2014. Työpäpaperi 17/2014. Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi. Tutkimus pääkaupunkiseudun somali- ja kurditaustaisista nuorista. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Verkkodokumentti.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116199/URN_ISBN_978-952-302-212-6.pdf?sequence=1 . Luettu 14.3.

